

دانشکده ی معماری و شهرسازی

پایان نامه

جهت اخذ درجه ی کارشناسی ارشد
گرایش معماری اسلامی

عنوان:

طراحی کتابشهر تبریز

با رویکرد مردم مداری و احیاء حیات جمعی

نگارش:

حنانه خامنه زاده

استاد راهنما:

دکتر مرتضی میرغلامی

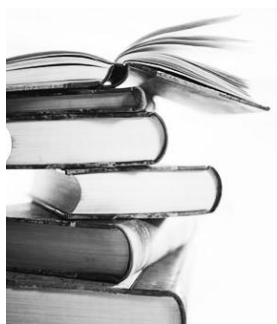
استاد مشاور:

دکتر بهادر زمانی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

با سپاس از همه اساتیدی که در دوران تحصیل راهنمای من بودند؛

به ویژه دکتر مرتضی میرغلامی که از راهنمایی های ایشان در تنظیم و طراحی پایاننامه بهره مند شدم

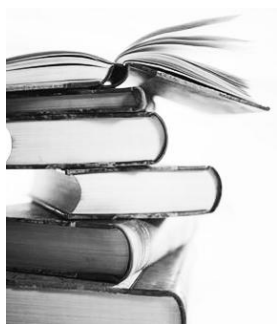
و با تقدیر از خانواده عزیزم؛

مادرم،

همسرم،

و برادرم

که صادقانه و بی دریغ همراهی ام کردند

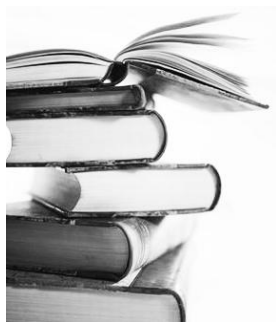
فهرست مطالب

فصل اول: کلیات

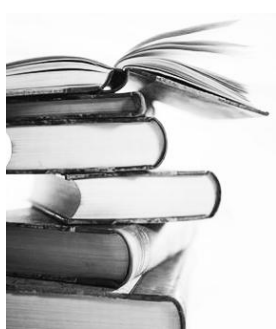
- ۱-۱- طرح مسئله ۴
- ۲-۱- مفروضات تحقیق ۵
- ۳-۱- پیشینه موضوع ۶
- ۴-۱- رویکرد تحقیق ۷
- ۵-۱- روش تحقیق ۷
- ۶-۱- اهداف پروژه ۸
- ۷-۱- اهمیت و کاربرد تحقیق ۹
- ۸-۱- ساختار رساله ۹

فصل دوم: مبانی نظری

- ۱-۲- کتابشهر چیست ۱۴
- ۱-۱-۲- ضرورت طراحی کتابشهر ۱۴
- ۱-۱-۱-۲- مروری بر وضعیت مطالعه و کتابخوانی در تبریز ۱۴
- ۲-۱-۲- ایجاد دانش یک پروژه اجتماعی؛ کتابشهر یک مکان اجتماعی ۱۷
- ۳-۱-۲- جایگاه کتابشهر در دسته بندی انواع کتابخانه ۱۸
- ۲-۲- تأثیر متقابل فرهنگ و مکان ۲۰
- ۱-۲-۲- نقش مکان در ترسیم و تقویت ساحت های فرهنگی ۲۰
- ۳-۲- لزوم تقویت حیات جمعی در مکان های شهری ۲۳
- ۱-۳-۲- موضوعات فرهنگی درخورترین ابزار احیاء حیات جمعی ۲۴
- ۴-۲- مراکز کتاب: مکان های جمعی با محوریت فرهنگ نوشتاری ۲۵
- ۱-۴-۲- مراکز کتاب: فضاهای فرهنگی در انزوا ۲۶
- ۵-۲- رویکرد مردم مداری در طراحی ابنیه فرهنگی ۲۷
- ۱-۵-۲- مردم مداری: راهکار برون رفت از انزوا و تقویت حیات جمعی ۲۸
- ۲-۵-۲- احیاء حیات مدنی موجد مردم مداری ۳۲

- ۳۲..... ۲-۵-۱- تعریف جامعه مدنی
- ۳۳..... ۲-۵-۳- اجتماع پذیری فضای فرهنگی متضمن مردم مداری آن
- ۳۴..... ۲-۵-۳-۱- معنای اجتماع پذیری
- ۳۷..... ۲-۵-۴- مردم مداری در گرو توسعه فضاهای عمومی
- ۴۰..... ۲-۵-۵-۱- لوازم تحقق مجموعه های مردم مدار / مؤلفه های مجموعه های مردم مدار
- ۴۰..... ۲-۵-۵-۱- در هم تنیدگی با بافت شهری پیرامونی
- ۴۲..... ۲-۵-۵-۲- شفافیت
- ۴۳..... ۲-۵-۵-۳- نفوذپذیری
- ۴۳..... ۲-۵-۵-۴- عدالت در تخصیص فضاها
- ۴۴..... ۲-۵-۵-۴-۱- پیاده محوری: عدالت در نظام حرکتی عابران
- ۴۶..... ۲-۵-۵-۴-۲- توجه به تنوع گروه های کاربر و نیازهای آنها
- ۴۷..... ۲-۵-۵-۴-۳- حفظ تعادل محیطی
- ۴۸..... ۲-۵-۵-۵- مکانیابی صحیح
- ۵۴..... ۲-۶-۱- سابقه فضاهای جمعی و مردم مدار در معماری اسلامی
- ۵۶..... ۲-۶-۱- حیاط مرکزی؛ الگوی کارآمد فضاهای جمعی و مردم مدار در معماری اسلامی
- ۵۸..... ۲-۷-۱- تعیین کاراکتر فضایی کتابشهر
- ۵۸..... ۲-۷-۱-۱- فروشگاه های کتاب در کتابشهر
- ۵۹..... ۲-۷-۱-۱-۱- بررسی کیفیت فضاهای فروشگاه از دیدگاه روانشناسی
- ۶۰..... ۲-۷-۱-۱-۱- رفتارشناسی مراجعین
- ۶۱..... ۲-۷-۱-۱-۲- روانشناسی مطالعه
- ۶۲..... ۲-۷-۲- فضاهای جمعی جهت اجرای نمایش در کتابشهر
- ۶۳..... ۲-۷-۲-۱- آیین های جمعی و پیکره بندی شهر
- ۶۳..... ۲-۷-۲-۲- نیاز به قصه
- ۶۴..... ۲-۷-۲-۳- محیط فیزیکی اجرای نمایش
- ۶۵..... ۲-۷-۳- مطالعه دیجیتال، آن لاین و قالب های الکترونیکی مطالعه در کتابشهر
- ۶۵..... ۲-۷-۴- نظام حرکتی در مجموعه کتابشهر

فصل سوم: معرفی نمونه های موردی

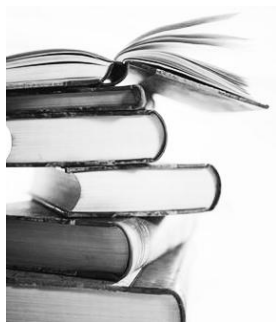
- ۳-۱- کتابخانه عمومی مونستر ۶۸
- ۳-۲- باغ کتاب تهران ۷۱
- ۳-۲-۱- چرا «باغ» کتاب ۷۲
- ۳-۲-۲- موقعیت ۷۳
- ۳-۲-۳- دسترسی ۷۴
- ۳-۲-۴- فضاهای اصلی ۷۴
- ۳-۲-۵- فضاهای جنبی ۷۵
- ۳-۲-۶- فضاهای رفاهی ۷۵
- ۳-۲-۷- فعالیت ها ۷۶
- ۳-۳- کتابخانه ملی فرانسه ۷۸

فصل چهارم: شناخت بستر طراحی

- ۴-۱- تاریخ کتاب و نشر در تبریز ۸۳
- ۴-۲- خصوصیات اقلیمی شهر تبریز ۸۴
- ۴-۲-۱- تقسیمات اقلیمی در ایران ۸۵
- ۴-۲-۲- اقلیم سرد (کوهستان غربی) ۸۵
- ۴-۳- شناسایی ثابت های معماری تبریز ۸۶
- ۴-۳-۱- ویژگیهای معماری بومی مناطق سرد ۸۶
- ۴-۴- معرفی و تحلیل سایت ۸۷
- ۴-۴-۱- انتخاب سایت ۸۷

فصل پنجم: سیاست های راهبردی و استانداردها

- ۵-۱- سند نهضت مطالعه مفید ۹۵
- ۵-۲- فضاهای کتابخانه و عملکردهای آنها در طراحی ۹۸
- ۵-۲-۱- فضای اداری ۹۸

- ۱۰۰..... ۲-۲-۵- فضاهای فنی و کارگاهی
- ۱۰۳..... ۳-۲-۵- فضاهای عمومی کتابخانه
- ۱۱۳..... ۴-۲-۵- فضاهای پشتیبانی
- ۱۱۵..... ۳-۵- سرانه فضاهای کتابخانه
- ۱۱۵..... ۱-۳-۵- سرانه فضاهای اداری
- ۱۱۹..... ۲-۳-۵- سرانه فضاهای گردشگری (سیرکولاسیون)

فصل ششم: برنامه ریزی معماری، سرانه ها، فضاها و روابط

- ۱۲۵..... ۱-۶- تعیین فهرست فضاها و برنامه معماری

فصل هفتم: روند طراحی؛ از ایده تا عمل

- ۱۳۱..... ۱-۷- ایده پیشنهادی اول
- ۱۳۲..... ۲-۷- ایده پیشنهادی دوم
- ۱۳۳..... ۳-۷- ایده و طرح پیشنهادی سوم
- ۱۳۸..... ۴-۷- ارزیابی ایده ها
- ۱۴۰..... فهرست منابع

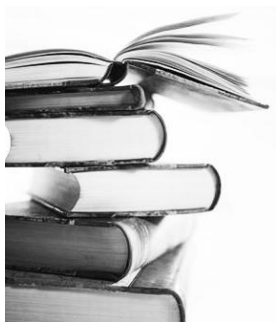

فهرست تصاویر

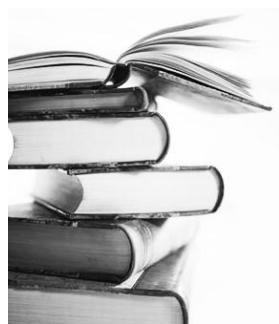
- تصویر ۱-۲- تناسب نابرابر فضای کتابخانه های آذربایجان شرقی با رشد جمعیت ۱۶
- تصویر ۲-۲- مطالعه درسی در فضای کتابخانه ها..... ۱۶
- تصویر ۲-۳- یک کل مرکب از اجزای شهری در دوران پیش از مدرنیسم ۲۱
- تصویر ۲-۴- موزه ملی اشتونگارت؛ یک کل در صورتی حاصل می شود که میان بناهایی که در طول زمان به تدریج ایجاد می شوند ارتباط وجود داشته باشد..... ۲۲
- تصویر ۲-۵- فضاهای فرهنگی ابزاری برای تحقق تجارب جمعی، مجموعه تئاتر شهر، تهران ۲۵
- تصویر ۲-۶- فروشگاه کتاب shenzhen, چین..... ۲۶
- تصویر ۲-۷- فضاهای عمومی موجد حیات مدنی در شهر، مرکز فرهنگی ژرژ پمیدو، پاریس ۲۸
- تصویر ۲-۸- پیاده راه تربیت، تبریز ۳۰
- تصویر ۲-۹- بازار کبود، تبریز ۳۱
- تصویر ۲-۱۰- بنای عمومی نوعی چروکیدگی در صافی بافت شهری است و به این ترتیب جزئی جدا نشدنی از بافت شهری به شمار می آید..... ۴۱
- تصویر ۲-۱۱- کتابخانه در یک مرکز شهری ۴۹
- تصویر ۲-۱۲- عوامل تعیین کننده مرکزیت بر حسب معیارهای سنجش متفاوت..... ۴۹
- تصویر ۲-۱۳- موقعیت استقرار کتابخانه مرکزی تبریز نسبت به خیابان مجاور..... ۵۱
- تصویر ۲-۱۴- بالا چروکیدگی بافت صاف شهری در محل مسجد جامع عتیق اصفهان به عنوان بنای عمومی و دانه شهری، پایین حل شدن مسجد جامع عتیق (بنای عمومی) در بافت شهری به واسطه ارتباط ارگانیک حیاط مرکزی آن با شبکه دسترسی های محله ۵۴
- تصویر ۲-۱۵- راست: کروکی تکیه رضا قلی خان تهران، چپ: کروکی تکیه و حسینیه بزرگ زواره ۵۶
- تصویر ۲-۱۶- حل شدن مسجد جامع عباسی (بنای عمومی) در بافت شهری پیرامون به واسطه ارتباط ارگانیک حیاط مرکزی آن با شبکه دسترسی های محله..... ۵۶
- تصویر ۲-۱۷- عبور مادی فرشادی از حیاط مدرسه چهارباغ و هتل عباسی اصفهان ۵۷
- تصویر ۲-۱۸- کارآمدی الگوی حیاط مرکزی در متن امروزی؛ آزادی حرکت پیاده در هنگام گذر از حیاط کتابخانه ملی فرانسه در شهر پاریس. این بنا علاوه بر کارکرد خود به صورت فضای شهری نیز کار می کند..... ۵۸

- تصویر ۲-۱۹- نمونه کالاهای تبلیغاتی مورد استفاده در کمپین بازاریابی اجتماعی در حوزه ترویج فرهنگ کتابخوانی..... ۵۸
- تصویر ۲-۲۰- نمونه مبلمان قابل طراحی در فضای مطالعه..... ۶۲
- تصویر ۲-۲۱- نقش مؤثر اجرای نمایش های نوشتاری در افزایش حضور گروه های مردمی در مجموعه کتابشهر..... ۶۲
- تصویر ۳-۱- کتابخانه عمومی مونستر..... ۶۸
- تصویر ۳-۲- کتابخانه عمومی مونستر..... ۶۸
- تصویر ۳-۳- کتابخانه عمومی مونستر..... ۶۹
- تصویر ۳-۴- کتابخانه عمومی مونستر..... ۷۰
- تصویر ۳-۵- کتابخانه عمومی مونستر..... ۷۰
- تصویر ۳-۶- مجموعه باغ کتاب..... ۷۱
- تصویر ۳-۷- باغ کتاب تهران..... ۷۲
- تصویر ۳-۸- باغ کتاب در مجاورت با کتابخانه ملی و فرهنگستان های جمهوری اسلامی ایران..... ۷۳
- تصویر ۳-۹- موقعیت باغ کتاب تهران..... ۷۳
- تصویر ۳-۱۰- تصویر سه بعدی نمای هوایی باغ کتاب..... ۷۴
- تصویر ۳-۱۱- کتابخانه ملی فرانسه..... ۷۹
- تصویر ۳-۱۲- ایده اولیه طراحی کتابخانه ملی فرانسه..... ۷۹
- تصویر ۳-۱۳- کتابخانه ملی فرانسه..... ۸۰
- تصویر ۳-۱۴- کتابخانه ملی فرانسه..... ۸۱
- تصویر ۴-۱- دستفروشی کتاب در یکی از معابر اصلی تبریز..... ۸۴
- تصویر ۴-۲- سایت پیشنهادی اول..... ۸۸
- تصویر ۴-۳- سایت پیشنهادی اول..... ۸۸
- تصویر ۴-۴- کاربری های طرح تفصیلی در سایت پیشنهادی اول..... ۸۹
- تصویر ۴-۵- سایت پیشنهادی اول..... ۹۰
- تصویر ۴-۶- کارگاه مترو در سایت پیشنهادی اول..... ۹۰
- تصویر ۴-۷- سایت پیشنهادی دوم..... ۹۱
- تصویر ۴-۸- سایت پیشنهادی دوم..... ۹۱
- تصویر ۴-۹- سایت پیشنهادی دوم..... ۹۲

- تصویر ۴-۱۰- سایت پیشنهادی دوم، دید از ساختمان مرکزی مترو تبریز..... ۹۲
- تصویر ۴-۱۱- سایت پیشنهادی دوم، خط متروی واقع در جبهه شمالی..... ۹۳
- تصویر ۴-۱۲- ایستگاه متروی استاد شهریار واقع در شمال غرب سایت..... ۹۳
- تصویر ۷-۱- طرح پیشنهادی اول..... ۱۳۱
- تصویر ۷-۲- عبور گذر از قلب مجموعه و اتصال دو نقطه شهری به یکدیگر در طرح پیشنهادی اول..... ۱۳۲
- تصویر ۷-۳- طرح پیشنهادی دوم..... ۱۳۳
- تصویر ۷-۴- پیش بینی یک حجم آیکونیک در مجموعه و تقویت نمود شهری آن در طرح پیشنهادی دوم..... ۱۳۳
- تصویر ۷-۵- عبور گذر از درون سایت و قرار دادن حجم اصلی در مسیر آن در طرح پیشنهادی سوم..... ۱۳۴
- تصویر ۷-۶- طرح پیشنهادی سوم..... ۱۳۴
- تصویر ۷-۷- جانمایی عملکردها در طرح پیشنهادی سوم..... ۱۳۵
- تصویر ۷-۸- طرح پیشنهادی سوم..... ۱۳۶
- تصویر ۷-۹- خطوط کلی در طرح پیشنهادی سوم..... ۱۳۶
- تصویر ۷-۱۰- طرح پیشنهادی سوم..... ۱۳۷
- تصویر ۷-۱۱- طرح پیشنهادی سوم..... ۱۳۷
- تصویر ۷-۱۲- طرح پیشنهادی سوم..... ۱۳۸

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۲- سرانه مطالعه آزاد روزانه در کشور به تفکیک استان ها ۱۵
- نمودار ۲-۲- متوسط تعداد کتاب مورد مطالعه در سال در کشور به تفکیک استان ها ۱۵
- نمودار ۳-۲- مدل ادراک کلیت بر مبنای مؤلفه های فیزیکی و روانشناختی ۲۱
- نمودار ۴-۲- نیروهای مؤثر در ادراک یک مکان به صورت یک کل واحد ۲۳
- نمودار ۵-۲- مقایسه دیاگرام حرکتی در پیاده راه تربیت و بازار کبود ۳۱
- نمودار ۶-۲- الگوی پیشنهادی اجتماع پذیری فضای معماری ۳۵
- نمودار ۷-۲- مدل ارتقاء حضورپذیری بر مبنای مؤلفه های فیزیکی و روانشناختی ۳۶
- نمودار ۸-۲- جایگاه و سهم عابر پیاده در نظام حمل و نقل ۴۵

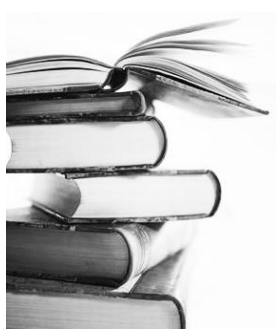
فهرست جداول

- جدول ۱-۲- وزن پارامترهای اصلی این تحقیق (فیزیک- فرهنگی- اجتماعی) به تفکیک کاربری های تجاری و مسکونی را نشان می دهد. ۴۴
- جدول ۲-۲- لوازم تحقق مجموعه های مردم مدار. ۵۳
- جدول ۱-۳- جدول توزیع فضاهای باغ کتاب. ۷۶
- جدول ۲-۳- جدول ظرفیت پذیرش فضاهای باغ کتاب. ۷۶
- جدول ۱-۵- فهرست فضاهای اداری کتابخانه. ۱۰۰
- جدول ۲-۵- مقادیر توصیه شده برای پهنای راهرو مخزن و طول ردیف قفسه ها. ۱۰۵
- جدول ۳-۵- تخصیص فضاهای فنی و کارگاهی. ۱۱۵
- جدول ۴-۵- سرانه فضاهای پشتیبانی. ۱۱۷
- جدول ۵-۵- سرانه فضاهای عمومی. ۱۱۹
- جدول ۶-۵- ظرفیت و مساحت فضاهای عمومی. ۱۲۱
- جدول ۷-۵- ظرفیت و مساحت فضاهای پشتیبانی. ۱۲۲
- جدول ۸-۵- ظرفیت و مساحت فضاهای فنی و کارگاهی. ۱۲۳
- جدول ۹-۵- مساحت اتاق های اداری. ۱۲۳
- جدول ۱-۶- فهرست، تعداد و مترائ فضاهای مورد نیاز در مجموعه. ۱۲۹
- جدول ۱-۷- مقایسه و ارزیابی شرایط و خصوصیات آلترناتیوهای معرفی شده بر اساس معیارهای مردم مداری. ۱۳۸

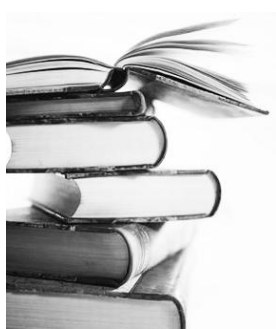
«هنر اسلامی فضایی تهی می آفریند، همه اضطراب ها و وسوسه های افسارگسیخته دنیا را از میان بر می دارد و به جای آنها نظم و نظامی می آفریند که مبین توازن، صفا و آرامش است.» بورکهارت

نیایی یکی همنشین چون کتاب...

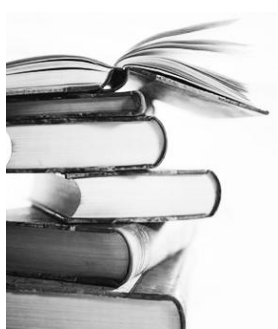

چکیده

نقش والا و حساس مطالعه در تکامل فردی و اجتماعی و در نهایت پرورش ابعاد آسمانی روح بشر، امری انکار ناشدنی است. بدین لحاظ امر قرائت و مطالعه، به عنوان بنیادی ترین دستمایه تحقق این توصیه در ردیف امور قابل پیگیری قرار می گیرد. علاوه بر این، نشر و گسترش روز افزون بحران مکان در رشد بی محابای نامکان ها و فضاهایی که از مؤلفه های شناسا می گریزند، نیاز به قرائت دوباره عناصر هویت ساز فرهنگی را دوجندان می کند. این سوال که آیا می توان فضایی در تبریز به وجود آورد که مردم در آن به واسطه فرهنگ نوشتاری و مکتوب، نوعی از حیات مدنی را تجربه کنند بن مایه شکل گیری این پروژه بوده است. این رساله در پی آن بوده است که از طریق طراحی "کتابشهر تبریز"، ظرفیت فرهنگ مکتوب و نوشتاری را در مقام هویت ذهنی ثبت شده، در گرد هم آوردن شهروندان در نقطه ای از شهر و احیای حیات و هویت جمعی آنان مورد توجه قرار دهد. علی رغم پیشینه درخشان تبریز در راه اندازی و توسعه صنعت چاپ کشور، سرانه مطالعه در این شهر نسبتاً پایین و بازار کتاب و مطبوعات در آن کم رقم و کم رونق است. یکی از مهمترین دلایل این ضعف جایگاه، رویکرد «مردم گریزی»، «نگاه از بالا و فارغ از همپوندی با شهروندان»، و «مواجهه آماری و کمی با موضوع فرهنگ» است که در حال حاضر، سبب عدم توفیق بسیاری از مجموعه های فرهنگی شده است. در مقابل، "مردم مداری" رویکردی است که در آن نخستین رسالت بنای فرهنگی تأمین شرایط برای افزایش احتمال حضور گروه های کاربر و نتیجتاً توسعه فرهنگ در حوزه طراحی است. بر اساس نتایج حاصله، احیاء حیات مدنی، اجتماع پذیر کردن فضای معماری، توسعه و مناسب سازی فضای عمومی از مهمترین ضرورت ها برای نیل به معماری مردم مدار است. بعلاوه در هم تنیدگی بنا با بافت پیرامونی، شفافیت آن، نفوذپذیری، مکانیابی اصولی، و عدالت در تخصیص فضاها، پیاده محوری، توجه به گروه های مختلف کاربر و حفظ تعادل محیطی از مهمترین مؤلفه ها برای تحقق مردم مداری در بناها و مجموعه های معماری است. کتابشهر مجموعه ای فرهنگی است که در آن تلاش شده است منظومه ای از فعالیت ها و عملکردهای حوزه کتاب که بیشتر "مردم" را به خود می خوانند و اسباب حضور آنها در فضای فرهنگی را فراهم می آورند، تحت پوشش قرار گیرند. طراحی این مجموعه نشان می دهد که رویکرد مردم مداری در طراحی مجموعه های معماری می تواند بستر لازم برای حضور حداکثری مردم را ایجاد کند و اسباب آشتی مردم با فضاهای جمعی را فراهم آورد.

فصل اول: کلیات

فصل اول: کلیات

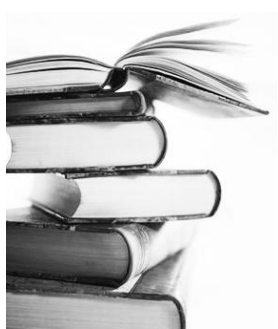
۱-۱- طرح مسئله

عدم اقبال به فضاهای فرهنگی و مراکز کتاب تبریز از سوی مردم، موضوعی است که با یک نگاه گذرا به مجموعه های فرهنگی شهر و مقایسه آنها با سایر مجموعه های جمعی و مردمی، به دیده می آید. علی رغم پیشینه درخشان تبریز در راه اندازی و توسعه صنعت چاپ کشور، نقش پیشروی این شهر در انتشار اولین روزنامه ها و مطبوعات ایران و همچنین فعالیت شمار قابل ملاحظه ای از اولین چاپخانه های ایران در تبریز، سرانه مطالعه در این شهر نسبتاً پایین و بازار کتاب و مطبوعات در آن کم رقم و کم رونق است. این شرایط نه چندان مطلوب سبب شده است که فضاهای فرهنگی تبریز، به ویژه آنها که پیوندی با کتاب دارند - نظیر کتابخانه ها، فروشگاه های کتاب و ... - سهم ناچیزی در ترسیم هویت فرهنگی شهروندان داشته باشند و در قیاس با مجموعه های تفریحی و تفرجگاه ها، مراکز خرید، مجموعه های تجاری و حتی مجموعه های ورزشی، با اقبال کمتری مواجه شوند. این واقعیات سؤالات ذیل را مطرح می سازند:

آیا می توان فضایی در تبریز به وجود آورد که مردم در آن به واسطه فرهنگ نوشتاری و مکتوب، نوعی از حیات مدنی را تجربه کنند؟

(این سوال کلی متضمن طرح سؤالات فرعی زیر است):

- سهم گم شده فضاهای فرهنگی در تکوین کاراکتر شهر چیست؟
- چرا مراکز کتاب در تبریز کمتر مورد توجه و استقبال قرار می گیرند؟
- چه عواملی این مجموعه ها را از حضور پرتعداد مردم محروم می کند؟

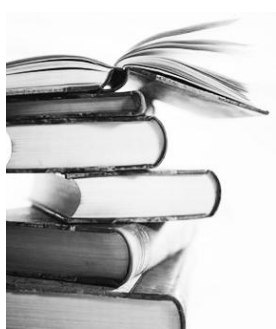

۲-۱- مفروضات تحقیق

فرض محوری تحقیق آن است که عدم اقبال به فضاهاى فرهنگى شهر و سهم ناچیز آنها در تکوین هویت جمعی شهروندان، تا حد قابل ملاحظه ای به رویکرد «مردم گریزی»، «نگاه از بالا و فارغ از همپیوندی با شهروندان»، و «مواجهه آماری و کمی با موضوع فرهنگ» باز می گردد. مؤانست با کتاب و دیگر مظاهر مکتوب فرهنگ، در این میان آسیب قابل تأملی دیده است. برخورد فرادستی و غیرکیفی با موضوع توسعه فضاهاى فرهنگى سبب شده است که فضاهاى فرهنگى شهر بویژه آنها که با هدف انس با کتاب بر پا شده اند از حضور شهروندان به عنوان تمام کننده اثر معماری بی نصیب بمانند و عاری از حضور حیات بخش مردم به اجساد بی جانی در پیکره شهر تبدیل شوند. بسیاری از این بناها پیرو برخورد کمی با مسئله، تنها فضایی بلا استفاده در گذشته بوده اند که با تجهیز و تغییر کاربری به عنوان مثال تبدیل به کتابخانه یا فروشگاه کتاب شده اند.^۲

این رساله در پی آن است که از طریق طراحی کتابشهر تبریز، ظرفیت فرهنگ مکتوب و نوشتاری را در مقام هویت ذهنی ثبت شده، در گرد هم آوردن شهروندان در نقطه ای از شهر و احیای حیات و هویت جمعی آنان مورد توجه قرار دهد. نشر و گسترش روز افزون بحران مکان در رشد بی محابای نامکان ها و فضاهاى که از مؤلفه های شناسا می گریزند، نیاز به قرائت دوباره عناصر هویت ساز فرهنگى را دوچندان می کند. آنجا که پرده خوانی های شاهنامه، حافظ خوانی های شبانه، قصه های تبار ادب فارسی، اشعار نامیرای بومی، مطایبات طنازان قلم به دست و حکایت های بلند و مترقی دینی، مردمان را به فراغت از غیر و پیگیری و پی جویی باطن خویش می خوانده است، شاید نقطه عزیمت درخوری باشد..

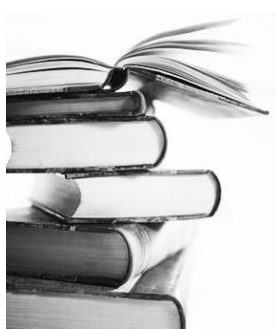
۲ از جمله این فضاها در تبریز می توان به کتابخانه هلال احمر، فروشگاه کتاب و انتشارات مقابل دانشگاه تبریز، شهر کتاب پارک مفاخر و ... اشاره کرد که همگی با تغییر کاربری یا به دلیل بلا استفاده ماندن یک فضا تبدیل به کتابخانه یا فروشگاه کتاب شده اند.

۱-۳- پیشینه موضوع

کسب معرفت، دانش اندوزی، برخورد با آراء و آثار و تأمل در آنها، توصیه ای است که همواره از سوی دین مبین اسلام مؤکد و مکرر شده است. این انگاره ای است که در نفس نزول کتاب قرآن و سفارش آن به "خواندن" نیز مستتر و ملحوظ است. در بیان اهمیت بنیادین کتاب و کتابخوانی همین بس که خداوند نخستین خطاب به آخرین فرستاده خویش را با «إقرأ» آغاز کرده است و معجزه خاتم پیامبران کتاب می باشد. نقش والا و حساس مطالعه در تکامل فردی و اجتماعی و در نهایت پرورش ابعاد آسمانی روح بشر، امری انکار ناشدنی است. بدین لحاظ امر قرائت و مطالعه، به عنوان بنیادی ترین دستمایه تحقق این توصیه در ردیف امور قابل پیگیری و لازم الانجام قرار می گیرد. از سوی دیگر توجه به امر مطالعه و ترویج فرهنگ کتابخوانی در راستای سیاست های راهبردی و کلان، و نیز اراده برنامه های توسعه فرهنگی بر اغنای اوقات فراغت و ارتقاء ظرفیت فرهنگی جامعه، تأکید مضاعفی را متوجه این امر می نماید.

درک این ضرورت ها سبب شده است که کتابخانه های بسیاری سالانه در کشورهای توسعه یافته، احداث شوند و این بناهای فرهنگی جایگاه خود را در میان عموم، محکم تر از پیش نمایند. از میان تمامی ترندهای به کار رفته در جهت حفظ و ارتقای جایگاه کتابخانه، "معماری کتابخانه ها" نقشی به مراتب مهم تر از پیش یافته و در تبدیل این بناها به شاخصه هایی برای رشد فرهنگی اجتماع مؤثر بوده اند. تا آنجا که کتابخانه هایی نظیر کتابخانه ملی فرانسه، کتابخانه عمومی سیاتل و کتابخانه سلطنتی دانمارک، به نماد و شاخصه ای شناخته شده برای شهرها و حتی کشورهای بستر خود تبدیل شده و عموم شهروندان آن ها را به عنوان بخشی از هویت شهرهای خود پذیرفته اند. بدین ترتیب با ورود معماران طراز اول نظیر رم کولهاوس، هرزوغ، دمورن و زها حدید به مسابقات طراحی کتابخانه و ارائه دیدگاه ها و آثاری شاخص و متفاوت از سوی آنها، عملاً معماری کتابخانه به دوران جدیدی وارد شده است؛ دورانی که در آن علاوه بر بهبود عملکردی فضاهای کتابخانه، سیمای کالبدی کتابخانه ها به عنوان عاملی تأثیرگذار در جلب مخاطب، حفظ جایگاه کتابخانه و در نهایت

ارتقاء فرهنگ کتابخوانی در نزد عموم، بیش از پیش به رسمیت شناخته شده است. (طالبیان و دیگران، ۱۳۹۰: مقدمه) در ایران نیز اهمیت مسأله مطالعه و کتابخوانی متولیان فرهنگی کشور را بر آن داشته است تا در طی این سال ها مسابقات طراحی مجموعه هایی نظیر باغ کتاب تهران - سال ۱۳۸۳-، کتابخانه ملی و... را برگزار کنند. مجموعه کتابشهر اگر چه صرفاً کتابخانه نیست؛ اما از منظر عملکردی و در طبقه بندی مراکز مرتبط با حوزه کتاب به عنوان یک مجموعه چند عملکردی در این حوزه قرار می گیرد.

۱-۴- رویکرد تحقیق

این رساله با رویکرد طراحی مردم مدار در پی دست یافتن به شاخص هایی جهت طراحی فضای فرهنگی اجتماع پذیر و مستعد حضور مردم است. این رویکرد به معنای جهت گیری مطالب رساله در راستای تحقق فضای جمعی پویا و زنده است.

۱-۵- روش تحقیق

پیشینه تحقیق و مطالعات مرتبط، نشان می دهد که مجموعه ی پراکنده ای از تعاریف در باب معماری مردم مدار موجود است که می بایست از طریق منابع کتابخانه ای، گردآوری و بازخوانی شود. به همین دلیل در مرحله اول، مفاهیم و تعاریف وابسته جهت تحدید موضوع و نظریه های موجود در باب فرهنگ، مردم مداری، حیات مدنی و فضای جمعی، مراکز کتاب، شهرهای کتاب و کتابشهر و تبیین آنها از دیدگاه نظریه پردازان حوزه جامعه شناسی و طراحی محیط معرفی خواهند شد.

بر اساس مطالب پیش گفته راهکارهای زیر بکار بسته شده است:

